

*** EŞİT OY İLKESİ**
(THE PRINCIPLE OF EQUAL VOTE)

ArŐ. Gör. Duygu Kulaç * **

ÖZ

Çalışmamızda eşit oy ilkesi inceleneyecektir. Bu kapsamda oy hakkının geliŐimi ve demokrasi bağlantısına değinilecektir. Ardından oy hakkının demokratik ilkelerinden biri olan eşit oy ilkesinin geçmiŐten günümüze geliŐimine yer verilecektir. Anılan ilkenin; seçim sistemleri, seçim çevreleri, seçim barajları ve siyasi partiler ile olan etkileŐimleri gözler önüne serilecektir. Buradan yola çıkarak, eşit oy ilkesinin gereği gibi uygulanmasını engelleyen sebeplere göz atılacaktır. Nihayet, bu çalıŐmanın amacı Türk hukukunda eşit oy ilkesinin gereği gibi hayata geçirilmesi için hangi hususlara dikkat edilmesi gerektiği sorusuna cevap aramaktır.

***Anahtar kelimeler:** Oy hakkı, eşit oy, seçim sistemleri, seçim barajı, seçim çevresi, siyasi partiler.*

ABSTRACT

The principle of equal vote will be treated in this study. Within this scope, the relation between the evolution of right to vote and democracy will be mentioned. After that, the principle of equal vote, one of the democratic elements of right to vote, will be figured out from past to present. The connection among the principle of equal vote, electoral systems, election districts, election thresholds and the political parties will also be revealed. From this point of view, causes of the existing principle of equal vote concerns will be questioned. Ultimately, this study aims to search for answers regarding which fundamentals should be noticed about duly implemented equal vote principle in Turkish law.

***Keywords:** Right to vote, equal vote, electoral systems, election district, election threshold, political parties.*

[†] Eserin Dergimize geliŐ tarihi: 22.11.2020. İlk hakem raporu tarihi: 27.11.2020. İkinci hakem raporu tarihi: 08.12.2020. Onaylanma Tarihi: 08.12.2020.

* Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi

** Yazarın ORCID belirleyicisi: 0000-0002-4632-0996.

Esere Atıf Őekli: Duygu Kulaç, "EŞit Oy İlkesi", YÜHFD, C.XVIII, 2021/1, s.211-235.

GİRİŞ

Oy hakkı, yalnızca hukukun üstünlüğünü benimsemiş demokratik bir devlette gerçek anlamda uygulama alanı bulabilmektedir. Bu nedenle, devletin her türlü kurum ve uygulamalarıyla demokrasiyi ne derecede özümsemiş olduğu, o ülkede oy hakkının durumunu da gözler önüne sermektedir. Oy hakkının demokratik hukuk devletine uygun şekilde kullanılabilmesi amacıyla tabi olduğu bazı temel ilkeler söz konusudur. Anılan ilkeler; genel oy ilkesi, serbest oy ve seçimlerin serbestliği ilkesi, eşit oy ilkesi, gizli oy ilkesi, kişisel oy ilkesi ve doğrudan oy ilkesi şeklinde ortaya koyulmaktadır. Bu ilkeler, oy hakkına Anayasal güvence sağlayarak onu koruma işlevini yerine getirmektedir.

Oy hakkının demokratik ilkelerinden biri olan eşit oy ilkesi çalışmamızın kapsamını oluşturmaktadır. Başlangıçta, bir kişinin yalnızca bir adet ve diğerlerinin oyuna denk oy kullanması olarak değerlendirilen ilkenin, detaylı şekilde incelendiğinde çok daha kapsamlı bir içeriğe sahip olduğu ortaya çıkmaktadır. Kullanılan oyun gerçekten eşit olabilmesi için seçmenlerin eşit şekilde bilgilendirilmesi ve adayların eşit şekilde kendilerini ifade etme imkânına sahip olmaları da eşit oy ilkesi için olmaz olmaz niteliktedir. Bu sebeple eşit oy ilkesinin içeriğinin tam olarak ortaya koyulabilmesi adına çalışmamızda sırasıyla; oy hakkının sayısal eşitliği, seçme gücünün eşitliği, cinsiyetlerin eşitliği ve denkliği, fırsat eşitliği ile eşitlik ve ulusal azınlıklar kavramlarının değerlendirilmesi yapılacaktır. Bahsedilen kavramlar, oy hakkının gittikçe yaygınlaşması ve nihayetinde eşit oy hakkının benimsenmesinde en büyük pay sahibi olan siyasi partiler ile eşit oy ilkesi arasındaki bağlantı; seçim sistemleri, seçim çevreleri, seçim barajları, medya ve siyasi partilerin kampanyalarındaki harcamalar ekseninde ele alınacaktır. Son olarak, Türkiye’de eşit oy hakkı ilkesinin ihlalinin neden olduğu hukuki problemlerin nasıl çözülebileceği ile ihlallerin azaltılması için nelerin yapılabileceği sorularına yanıt aranacaktır.

I. EŞİT OY İLKESİNİN ORTAYA ÇIKIŞI

Muhakeme yeteneğine sahip tüm insanlar, hayatlarına ilişkin karar alma becerisinde birbirleriyle eşit konumdadırlar¹. Böylece, kişiler bir siyasi fikrin de kendi çıkarlarına uygun olup olmadığını en iyi kendileri tespit edebilmektedir². Bu nedenle, hukukun üstünlüğünü benimsemiş demokratik

¹ Oktay UYGUN, **Demokrasi**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2017, s. 360.

² Robert A. DAHL, **Siyasi Eşitlik Üzerine**, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2018, s. 17; UYGUN, s. 370.

bir ülkede, seçmenlerin ülkenin yönetimine eşit derecede etki sağlayabilmesi amaçlanır³. Kişiler arasındaki bu siyasal eşitliğin sağlanması anlayışının bir sonucu olarak da eşit oy ilkesi benimsenmiştir⁴. Bir diğer deyişle, eşit oy ilkesinin kaynağı bakımından demokrasinin siyasal eşitlik anlayışına işaret edilir. Öte yandan, siyasal eşitlik kavramı ile bu kavramın hayatlarımıza yansması arasında uçurum olduğu bu sebeple siyasal eşitlik fikrinin tam olarak uygulanamadığı da ileri sürülmektedir⁵. Buradan yola çıkarak, mutlak anlamda bir siyasal eşitliğin ve dolayısıyla eşit oy ilkesinin tam manasıyla uygulanabilmesinin mümkün olup olmadığı sorusu çalışmamızın ortaya koyulması için fikir kaynağı olmuştur.

Anayasa koyucu eşit oy ilkesini açıkça ifade etmiş ve oy hakkının kullanımını bu ilkeye uygun şekilde çıkarılması öngörülen kanunlar aracılığıyla güvenceye almıştır⁶. Bu kanunlar, siyasal tercihlere göre şekillenmekte ve seçim sistemlerini düzenlemektedir⁷. Bahsedilen Anayasal güvence gereğince, bir kişinin oyunun diğerinden farklı sonuç doğurmasına imkân verecek şekilde kanuni düzenleme yapılması yasaklanmıştır⁸. Öte yandan, yalnızca Anayasal güvenceye istinaden çıkarılacak kanunlar eşit oy ilkesinin tesisi bakımından yeterli kabul edilmemektedir. Eşit oy ilkesinin gerçekten hayat bulabilmesi için seçmen iradesini saptırabilecek nitelikteki ekonomik ve sosyal baskıların ortadan kaldırılması gerekmektedir⁹. İlaveten, seçmenler oy haklarını kullanmadan önce eşit ve gerçek şartlar altında aydınlatılmalıdır¹⁰. Böylece seçmen iradesinin saptırılması ihtimali azaltılabilecektir.

³ Tevfik Sönmez KÜÇÜK, **Parti İçi Demokrasi**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2015, s. 28.

⁴ Ekrem Ali AKARTÜRK, **Oy Hakkının Anayasal İlkeleri**, Legal Yayınevi, İstanbul, 2017, s. 57.

⁵ DAHL, s. 13.

⁶ Anayasa Md. 67/2: “Seçimler ve halkoylaması serbest, eşit, gizli, tek dereceli, genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre, yargı yönetim ve denetimi altında yapılır. Ancak, yurt dışında bulunan Türk vatandaşlarının oy hakkını kullanabilmeleri amacıyla kanun, uygulanabilir tedbirleri belirler.”

Anayasa Md. 67/4: “Bu hakların kullanılması kanunla düzenlenir.”

⁷ Erdoğın TEZİÇ, **Anayasa Hukuku**, Beta Yayınevi, İstanbul, 2020, s. 338.

⁸ Ali AKYILDIZ, “Demokrasinin Sayılarla Sınırı: Seçim Sistemleri” **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, Sayı:7, Yıl: 2016, s.129.

⁹ Hikmet Sami TÜRK, “Türk Seçim Sisteminde Oy Hakkı”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Sayı:26/3, Yıl: 1969, s. 114.

¹⁰ DAHL, s. 21.

II. EŞİT OY İLKESİNİN KAPSAMI

Bir seçmenin bir seçimde yalnızca bir oyluk etki yaratabilmesi anlamına gelen eşit oy ilkesi; oyların sayısal eşitliği, seçme gücünün eşitliği, cinsiyetlerin eşitliği ve denkliği, fırsat eşitliği ve ulusal azınlıkların eşitliğini bünyesinde taşıyan çok yönlü bir kavramdır¹¹. Eşit oy ilkesinin içeriğinde yer alan alt başlıklara aşağıda sırasıyla yer verilecektir.

A. Oy Hakkının Sayısal Eşitliği

Oy hakkının sayısal eşitliği her seçmenin diğerleriyle eşit şekilde tek oya sahip olmasını ifade etmektedir¹². Günümüzden bakınca bu durum olağan görünse de geçmişte servet, ırk, yetenek, cinsiyet gibi gerekçelere dayandırılarak kişilerin oyları farklı değerlendirilmelere tabi tutulmuş hatta bazı kişilere oy hakkı tanınmamıştır. Bu nedenle oy hakkının sayısal eşitliğinin yoğun mücadeleler sonucunda benimsendiği söylenmelidir¹³. Oy hakkının sayısal eşitliği prensibinin gelişimini görebilmek için oyların farklı değerlendirilmesinin olağan karşılandığı dönemlere, çoğul oy ve aile oyu başlıkları altında değinilmesi faydalı olacaktır.

1. Çoğul Oy

Oylara nicelik değil nitelik bakımından yaklaşma mantığını taşıyan çoğul oy sistemi; Belçika, Fransa ve İngiltere gibi bazı ülkelerde bir dönem tercih edilmiştir¹⁴. Bu sisteme göre; toplumda saygı gören bir işe sahip olmak, belirli oranda vergi ödeme yükümlüsü olmak ya da öğretmen olmak gibi özellikler o dönemin yukarıda anılan ülkelerinde oyun niteliğini artırıcı bir özellik olarak kabul edilmiştir. Bu nedenle sayılan özelliklerden birini haiz kişilere birden fazla oy kullanma imkânı tanınmıştır. Ancak bu imkân sınırsız olarak sunulmamıştır. Örneğin Belçika’da çoğul oy kullanma imkânı üç oy ile sınırlı şekilde uygulanmıştır¹⁵. Bir başka söyleyişle, çoğul oy anlayışında, sahibine ait birtakım özellikler nedeniyle daha nitelikli olduğu düşünülen oylara daha çok önem verilmiştir. Diğer taraftansa, kişilerin oy

¹¹ AKARTÜRK, s. 57.

¹² Tunçer KARAMUSTAFAOĞLU, **Seçme Hakkının Demokratik İlkeleri**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, 1970, s. 129; Hikmet TÜLEN, “*Milletvekillerinin Seçim Çevrelerine Dağıtım Sorunu ve Anayasa Mahkemesinin 2011/39 Sayılı Kararı*”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 15, Sayı: 4, Yıl: 2011, s. 299.

¹³ Cem EROĞUL, **Devlet Yönetimine Katılma Hakkı**, İmge Kitabevi Yayınları, 1999, s. 204.

¹⁴ Örneğin İngiltere’de çoğul oy uygulaması 1948 yılına kadar devam etmiştir. EROĞUL, s. 209.

¹⁵ KARAMUSTAFAOĞLU, s. 132; AKARTÜRK, s. 57.

YÜHFD Cilt: XVIII Sayı:1 (2021)

hakkı arasındaki makasın genişlemesini engellemek adına bir sayı sınırı tespit edilmesi yoluna gidilmiştir.

2. Aile oyu

Aile reisi olan kişilere ailelerindeki kişi sayısı kadar oy kullanabilme imkânının verilmesi aile oyu sistemi olarak isimlendirilmektedir. Aslında çoğul oyun bir türü olan aile oyu kavramının ayrı bir başlık altında değerlendirilmesinin sebebi, bahsedilen iki kavramın odak noktalarının farklılığıdır. Çoğul oy örneklerine bakıldığında ekonomik amacı ön plana aldığı fark edilmektedir. Ancak aile oyunda kişi, ailenin içindeki varlığına göre değerlendirilmektedir. Bir başka anlatımla, çoğul oy kavramı genellikle ekonomik bir amaçla oluşturulurken, aile oyu sistemi kişileri, aile içindeki konumları ve devlete faydalılığına göre ele alarak oylarına değer atfetmektedir.¹⁶ Aile oyu anlayışının, aile reislerinin devlet işlerinin gereği gibi yerine getirilmesinde daha fazla menfaati olduğu inancına dayanması nedeniyle evliliği teşvik ettiği söylenebilir. Zira bu sistemin benimsendiği ülkede bekâr bir erkeğin bir oy hakkı varken evli ve çocuklu olan bir erkeğin evdeki kişi sayısı kadar oy kullanma hakkı bulunmaktadır¹⁷. Özellikle I. Dünya savaşı sonucunda yoğun şekilde karşılaşılacak nüfus azalmasına karşı aile oyu uygulamasının bir çare olup olamayacağı değerlendirilmiştir. Oy hakkının kullanımında bahsedilen sisteme geçilmesi Fransa'da teklif edilmiş ancak bu öneriler reddedilmiştir¹⁸. 1946 yılına gelindiğinde ise İspanyol halkı, yapılan halkoyu neticesinde aile oyu uygulamasına evet demiştir¹⁹. 1936-1939 yılları arasında yaşadığı iç savaş nedeniyle pek çok insanını kaybeden İspanya'nın aile oyu uygulamasını benimsemesinin altında aile kurulması ve böylece nüfusun arttırılması fikrinin olduğu düşünülebilir. Zira savaştan çıkmış bir ülke, kendini toparlayabilmek için insan gücüne ve dolayısıyla nüfus artışına ihtiyaç duymaktadır.

B. Seçme Gücünün Eşitliği

İktidarların en önemli meşruiyet kaynaklarından biri olan oy hakkı; başvurulmuş çeşitli yöntemlerle, hukuka aykırı sonuçlar elde etme imkânı

¹⁶ AKARTÜRK, s. 58.

¹⁷ AKARTÜRK, s. 58.

¹⁸ LAFERRIERRE'den aktaran AKARTÜRK, s. 58.

¹⁹ Erdoğan TEZİÇ, **Seçim Sistemleri**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1967, s. 11.

sağlayan bir hukuki araç haline gelebilmektedir²⁰. Bir diğer ifadeyle, siyasal eşitlik fikrinin sonucu olan eşit oy ilkesi, iktidarın istediğini elde etme yolunda başvurduğu çeşitli uygulamalarla ihlal edilebilmektedir. Bu nedenle oyların parlamentoya yansıtılmasında karşımıza çıkan seçim sistemleri, seçim çevreleri ve seçim barajının kanuni olmasının yanında hukuka uygun olması da elzemdir²¹. Seçme gücünün eşitliğine etkileri bakımından sırasıyla seçim sistemleri, seçim çevreleri ve seçim barajı kavramlarına eşit oy ilkesi kapsamında değinilecektir.

1. Seçim Sistemleri

Seçim sistemleri, seçimlerde kullanılan geçerli oyların parlamentodaki sandalyelere nasıl dönüştürüleceğini ortaya koyan usullerdir²². Seçim sistemleri; milletvekili sayılarının siyasi partilere dağılımı bakımından, seçilecek milletvekili sayısı bakımından ve yapılacak seçim sayısı bakımından üç temel ayrıma tabidir. İlk ayrımın sonucunda karşımıza çoğunluk ve nispi seçim sistemi çıkar. Çoğunluk sisteminde kazanan tüm oyları kazanır, kaybeden tüm oyları kaybeder. Nispi sistemde ise siyasi partilerin aldıkları oyların oranına göre meclisteki sandalyeler dağıtılır. Nispi sistemin amacı orantısız temsilin engellenmesidir²³. İkinci ayrım sonucunda, tek isimli ya da listeli seçim usulü kendini gösterir. Son ayrıma göre ise seçim sistemleri tek turlu ve iki turlu olarak ortaya çıkar. Nispi temsil sistemleri doğal olarak tek turluyken çoğunluk sistemleri iki turlu olabilir. Bahsedilen bu üç farklı başlık ile çeşitli şekillerde seçim sistemi kurgulanabilir ancak parlamentodaki vekillerin temsilini en yoğun şekilde etkilediği için ana ayrımın çoğunluk-nispi ayrımı olduğu söylenebilir²⁴. Nispi temsilin en sık kullanılan çeşidi ise d'Hondt sistemidir²⁵. Ülkemizde de bu sistem %10'luk ülke barajı ile beraber uygulanmaktadır. Ayrıca liste usulü uygulanmakta böylece seçim çevrelerinde birden fazla milletvekili seçilmekte ve nispi temsil sistemi uygulandığı için tek turlu seçimler

²⁰ Emine KARACAOĞLU, “Türkiye’de Seçim Çevrelerinin Temsil Eşitliği Sorunu”, **Seçim, Demokrasi ve Seçim Sistemleri Sempozyumu**, MEF Üniversitesi 1-2 Mart 2018, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2019, s. 177.

²¹ KARACAOĞLU, s. 177.

²² Korkut KANADOĞLU, “Karşılaştırmalı Anayasa Hukukunda Seçim Hukuku Uyuşmazlıkları”, **Seçim, Demokrasi ve Seçim Sistemleri Sempozyumu**, MEF Üniversitesi 1-2 Mart 2018, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2019, s. 335; TEZİÇ, **Anayasa Hukuku**, s. 337.

²³ Arend LIJPHART, **Demokrasi Modelleri**, İthaki Yayınları, (Çev. Güneş Ayas/Utku Umut Bulsun), İstanbul, 2016, s. 173.

²⁴ AKYILDIZ, s. 131-132; KARACAOĞLU, s.177.

²⁵ LIJPHART, s. 178.

yapılmakta, ikinci tura gerek kalmamaktadır²⁶. Kazananın her şeyi kazandığı, kaybedenin her şeyi kaybettiği bir seçim sisteminde eşit oy ilkesinden bahsetmenin zor olmasından, nispi seçim sistemlerinin seçme gücünün eşitliğini sağlamaya daha uygun olduğu belirtilmelidir.

2. Seçim Çevreleri

Seçim çevreleri, seçim bölgelerinin sayı ve büyüklüklerinin tespit edilmesiyle oluşturulan alanlardır. Seçim bölgelerinin büyüklüğü ise coğrafi bir anlam taşımakta olmayıp o seçim çevresinden çıkacak milletvekili sayısını ifade etmektedir²⁷. Seçim çevrelerinin; ulusal nitelikte, dar ya da geniş bölge şeklinde üç türü bulunmaktadır. Ulusal çevrede ülkenin tamamı tek bir seçim çevresi kabul edilir. Bu seçim çevresi usulünü kullanan ülkelere Japonya, Hollanda ve İsrail örnek gösterilebilir²⁸. Dar bölge usulünde ülkenin tamamı her bir seçim çevresinden bir milletvekili seçilecek şekilde bölünür. Geniş çevre usulünde ise seçim çevrelerinde birden fazla milletvekili seçilmesi imkânı söz konusudur²⁹.

Seçim çevrelerinin tespitinin hukuka uygun yapılması ve bu çevrelerin nüfuslarının birbirine benzer şekilde ayarlanması eşit oy ilkesinin seçme gücünün eşitliği ölçütü bakımından büyük önem taşımaktadır³⁰. Seçim çevrelerinin eşit oy ilkesine uygun şekilde oluşturulması gerektiğine dair hukuki bilinç uzun bir tarihsel süreç neticesinde yerleşmiştir³¹. Bu konuda Amerikan Federal Mahkemesi'nin 26 Mart 1962 tarihli Baker v. Carr kararı önem taşımaktadır. O zamana kadar seçim çevrelerinin tespitini federe devletlerin iç işleyişlerine ilişkin bir mesele olarak değerlendirerek kendisini bu konuda yetkisiz gören Mahkeme, bu dava ile içtihadını değiştirmiş ve seçim çevrelerinin seçmenlerin oylarının birbiriyle eşit etkide olmasına imkân tanıyacak şekilde oluşturulması gerektiğine hükmetmiştir³². Japon

²⁶ TÜLEN, s. 296.

²⁷ Oya ARASLI, *Seçim Sistemi Kavramı ve Türkiye'de Uygulanan Seçim Sistemleri (1876- 1987)*, Ankara, 1989, s. 138; TÜLEN, s. 298; LIJPHART, s. 181; KANADOĞLU, s. 337.

²⁸ LIJPHART, s. 184.

²⁹ ARASLI, s. 136-138; TÜLEN, s. 297.

³⁰ TÜLEN, s. 302; EROĞUL, s. 209; DAHL, s. 91.

³¹ KARACAOĞLU, s. 180.

³² Robert E. CUSHMAN, *Leading Constitutional Decisions*, New York, 1966, s.222'den aktaran KARAMUSTAFAOĞLU, s.136: “Temsilcilerimizi serbest ve eşit şekilde seçme hakkı siyasal sistemimizin temel bir unsurudur. Bu bakımdan belirli bir bölgede oturan kimselere ait oyların bir başka yerde oturan kimselerin oylarından daha ağır basması haklı görülemez. Herkesin oyu aynı değerdedir. Tek kişi-tek oy, demokratik devlet düşüncesinin temelidir.”

Yüksek Mahkemesi de seçim çevreleri arasında 1:1,5 şeklinde olan eşitsizlik oranının köyden kente göç ile beraber 1:5 şekline dönüşmesini eşit oy ilkesinin ağır şekilde ihlali olarak nitelendirmiştir. Öte yandan Mahkeme, seçim çevreleri arasındaki eşitsizlik oranının hangi sınırdan sonra eşit oy ilkesinin ihlali kabul edileceğine ilişkin tespitte bulunmamıştır³³.

Eşit oy ilkesinin gerçek anlamda tesis edilebilmesi için yapılması gereken en önemli adımlardan biri ülkenin nüfus ve coğrafi yapısına uygun şekilde ve seçilecek olan milletvekillerinin birbiriyle aynı olmasa dahi benzer sayıda oy ile sandalye kazanabilmelerini sağlamaktır³⁴. Seçim çevrelerinin birbirleriyle tamamen eşit hale getirilmesi mümkün olmamakla beraber, çevreler arasındaki eşitsizliğin en aza indirilmesi hedeflenmelidir³⁵. Öte yandan bazen demokrasinin daha iyi şekilde tesis edilebilmesi için nüfuslara bakılmaksızın seçim çevrelerine belli bir sayıda milletvekili verilmesi durumu söz konusu olabilmektedir. Örneğin Slovenya’da, İtalyan ve Macar azınlık gruplara doğrudan birer milletvekilliği verilmektedir³⁶. Bu durumun, seçme gücünün eşitliğine aykırılık teşkil etmediği belirtilmelidir³⁷.

Türkiye’de seçim çevreleri nüfus ölçütüne göre tespit edilmektedir³⁸. Milletvekillerinin seçmen olan ya da olmayan herkesin yararına görevini yürütebilmesi amacıyla Anayasa’da³⁹ böyle bir düzenlemeye gidildiği savunulmaktadır⁴⁰. Öte yandan, ülkemizde seçim çevrelerinin oluşumunu farklı bir açıdan ele alan görüşe göre ise, bu çevreler görece büyük siyasi partileri destekleyip, küçük partileri engellemek amacıyla şekillendirilmektedir⁴¹. Seçim çevreleri nüfusa göre tespit edildikten sonra, temsilcisz kalma durumunun yaşanmaması için her ile doğrudan birer milletvekili verilmesi⁴² orantısız bir seçim sonucu ortaya koyması

³³ Yasuo HASEBE, “*The Supreme Court of Japan: Its adjudication on electrol systems and economic freedoms*”, **International Journal of Constitutional Court**, Cilt: 5, Sayı:2, Yıl: 2007, s. 301; KARACAOĞLU, s. 190.

³⁴ KARAMUSTAFAOĞLU, s. 134.

³⁵ KARACAOĞLU, s. 181.

³⁶ TÜLEN, s. 300.

³⁷ TÜLEN, s. 304.

³⁸ TÜLEN, s. 293.

³⁹ Anayasa Md. 80: “Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, seçildikleri bölgeyi veya kendilerini seçenleri değil, bütün Milleti temsil ederler.”

⁴⁰ KARACAOĞLU, s. 182

⁴¹ EROĞUL, s. 213.

⁴² 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu Md. 4/2: “Son genel nüfus sayımı ile belli olan Türkiye nüfusu, birinci fıkradaki illere verilen milletvekili sayısı çıkarıldıktan sonra kalan milletvekili sayısına bölünmek suretiyle bir sayı elde edilir. İl nüfusunun bu sayıya bölünmesi ile her ilin ayrıca çıkaracağı milletvekili sayısı tespit olunur.”

bakımından eleştirilmektedir⁴³. Ülkemizde seçim çevrelerine ilişkin diğer temel sorunları ise; seçim çevrelerinin büyüklüklerinin birbirlerinden farklı olması sebebiyle dağıtım sonuçlarında eşitlik olmaması ve nüfus-seçmen sayısı sebebiyle milletvekillerinin çok farklı sayıda oylarla seçilmesi durumları oluşturmaktadır⁴⁴. Örneğin, nüfusa oranla bakıldığında; İstanbul'da milletvekili seçilmek için 152.619 kişinin geçerli oyunu kazanmak gerekirken, Tunceli'de bu sayı 41.096'dır. Buna göre, seçim çevreleri arasında denge olması durumunda İstanbul'un 361 milletvekilini meclise gönderebilmesi gerekmektedir. Ancak bu sayı 96'da kalmaktadır⁴⁵. Bahsedilen durumun seçme gücünün eşitliğini zedelediği söylenebilir. Zira Tunceli'deki bir oy İstanbul'daki üç oydan daha etkili duruma gelmektedir.

Seçim çevrelerinin belirli bir siyasi parti lehine olacak şekilde düzenlenmesi durumu "gerrymandering" olarak tanımlanmaktadır⁴⁶. Amerika Birleşik Devletleri'nde, Thomas Gerry'nin başkanlığını yaptığı federe devlette oluşturulan seçim çevresinin haritadaki kuş bakışı görüntüsü⁴⁷, salamander (semender) olarak bilinen hayvana benzetilmiştir. Bahsedilen düzenlemeyi onaylayan Thomas Gerry'yi eleştirmek amacıyla, seçim çevrelerinin bir siyasi parti lehine hukuka aykırı şekilde oluşturulması kavramı "Gerry-mandering" olarak türetilmiştir⁴⁸. Ülkemizde gerrymandering uygulamasına güncel tarihli bir örnek olarak nüfusu

⁴³ Sultan ÜZELTÜRK, "Türk Anayasa Mahkemesi Kararlarında Seçim Sistemleri," **Anayasa Yargısı Dergisi**, Cilt: 23, Yıl: 2006, s. 257.

⁴⁴ KARACAOĞLU, s. 181.

⁴⁵ KARACAOĞLU, s. 189.

⁴⁶ ÜZELTÜRK, s. 255; KANADOĞLU, s. 338.

⁴⁷

<https://www.pngwave.com/png-clip-art-woxrq> (Erişim Tarihi: 15.11.2020)

⁴⁸ Emrah KIRIT, "Gerrymandering ve Demokratik Seçimler Üzerine" **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 16/1 s. 19-20.

artmasına rağmen seçmen nüfusu azalan Bayburt gösterilmektedir⁴⁹. Buna göre Baybut, 2013 yılında 75.20 oya sahipken, 2014'te nüfusu 80.607'ye yükselmiş, 2016 yılında 90.154 olmuş ve 2017'de 80.417'ye düşmüştür. Bayburt'taki bu nüfus değişikliğinin makul olmadığı ileri sürülmektedir⁵⁰. Gerrymandering uygulaması da seçme gücünün eşitliğini ve dolayısıyla eşit oy ilkesini ihlal etmektedir.

Seçme gücünün eşitliğine ilişkin ihlalleri ortadan kaldırmak için yasal değişiklik yapılarak her ilin bir seçim çevresi olması uygulamasından vazgeçilmesi ve seçim çevrelerinin birleştirilmesi ya da seçim çevrelerinin nüfusa göre değil seçmen sayısına göre belirlenmesi önerilmektedir⁵¹. Eşit oy ilkesinin sağlanabilmesi adına özellikle seçim çevrelerinin seçmen sayısına göre yeniden düzenlenmesinin seçme gücünün eşitliği prensibine hizmet edeceği söylenebilir.

3. Seçim Barajı

Seçim barajının seçme gücünün eşitliğine olan etkisi öncelikle genel sonrasında yerel seçimler ekseninde değerlendirilecektir.

a) Genel Seçimler

Seçim barajı, siyasi partilerin mecliste kendilerine yer bulabilmeleri adına seçimde kullanılan geçerli oyların belirli oranına denk gelecek miktarda oyu alması gerektiğini ifade eden bir kavramdır. Seçim barajının temel hedefinin meclise mümkün olduğunca az sayıda siyasi partinin girmeye hak kazanması suretiyle istikrarlı hükümetlerin kurulmasına zemin hazırlamak olduğu söylenebilir⁵². Dünyada yalnızca kırk beş ülkede seçim barajı uygulanmaktadır. Bu ülkeler arasında en yüksek seçim barajı uygulamasına %10 ile Sri Lanka ve Türkiye'de başvurulmaktadır. Türkiye ve Sri Lanka'yı %7 ile Rusya izlemektedir. Türkiye'de bir siyasi partinin parlamentodaki sandalyelerden pay alabilmesi için genel seçimlerde kullanılan geçerli oyların en az %10'unu alması gerekmektedir. Avrupa'nın pek çok ülkesinde ise seçim barajı %3-%4 şeklinde uygulanmaktadır. Hatta bazı ülkelerde bu oran daha da düşmektedir. Örneğin Hollanda'da geçerli

⁴⁹ <https://www.sozcu.com.tr/2015/gundem/bayburtta-nufusa-ne-oldu-831691/> (Erişim Tarihi: 15.11.2020)

⁵⁰ KARACAOĞLU, s. 189.

⁵¹ KARACAOĞLU, s. 192-193.

⁵² Yavuz SABUNCU, "Seçim Barajları ve Siyasal Sonuçları," *Anayasa Yargısı Dergisi*, Cilt: 23, Yıl: 2006, s. 193.

YÜHFD Cilt: XVIII Sayı:1 (2021)

oyların %0.67'sini alan siyasi parti, parlamentoda bir adet koltuğa sahip olabilmektedir⁵³.

Ülkemizde seçim barajına Anayasada açıkça yer verilmemiş olup söz konusu uygulama kanun ile getirilmiştir⁵⁴. Bu düzenlemenin dayanağı ise temsilde adalet ve yönetimde istikrar ilkeleridir⁵⁵. Anayasa Mahkemesi, %10'luk ülke seçim barajının Anayasada seçimlere ilişkin belirtilen yönetimde istikrar ve temsilde adalet ilkelerine uygun olduğunu ortaya koymuştur⁵⁶. Bahsedilen karar, %10'luk ülke seçim barajının küçük partilerin temsilini engellediği⁵⁷ ve yönetimde istikrar ilkesini önemseyerek temsilde adaleti yok saydığı gerekçeleriyle eleştirilmektedir⁵⁸. Anılan eleştirilere benzer şekilde, Türkiye'de yönetimde istikrar denilince hükümetin kolay kurulması durumunun anlaşıldığı ancak aslında bürokrasinin anlaşılması gerektiği ve bürokratik başarının seçim barajları ile değil liyakatle mümkün olacağı savunulmaktadır⁵⁹. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ise, Türkiye'deki seçim barajının Avrupa'daki en yüksek seçim barajı olduğunu kabul etmekle beraber her ülkenin kendi şartlarında değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiş ve Türkiye'nin geçmişindeki hükümet istikrarı sorunlarına dikkat çekmiştir. Mahkeme böylece seçim barajının oranını tespit etmenin ulusal karar vericilerin takdirine bırakılması gerektiğini söyleyerek Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin serbest seçim

⁵³ Orhan ŞENER, “Avrupa Seçimlerinden Alınacak Dersler”, **Kadir Has Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 2, Aralık 2014, s. 59.

⁵⁴ 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu, m.33/1: “Genel seçimlerde ülke genelinde, ara seçimlerde seçim yapılan çevrelerin tümünde, geçerli oyların % 10'unu geçmeyen partiler milletvekili çıkaramazlar.”

⁵⁵ Anayasa Md. 67/6: “Seçim kanunları, temsilde adalet ve yönetimde istikrar ilkelerini bağdaştıracak biçimde düzenlenir.”

⁵⁶ Anayasa Mahkemesi, 18 Kasım 1995 Tarih ve E. 1995/54 K. 1995/59 Sayılı Karar: “Sistemin doğasından kaynaklanan ve yüzdelere konulan barajlar, ülke yönünden, seçme ve seçilme hakkını sınırlayıcı, olağandışı ölçülere varmadıkça uygulanabilir, kabul edilebilir ve aykırılığında söz edilemez belirlemelerdir. Yasama organının anayasal çerçeveye bağlı kalarak takdir ettiği sınırlama ve aşırı sayılmayacak düzeydeki baraja rakam ve oran olarak el atmak, yargısal denetimin amacıyla bağdaşmaz. Kaldı ki % 10'luk baraj yönetimde istikrar ilkesine uygundur ve temsilde adalet ilkesiyle de bağdaşmaktadır.”

⁵⁷ ÜZELTÜRK, s. 258.

⁵⁸ Erol TUNCER, “Türkiye’de Seçim Uygulamaları/Sorunları Işığında Temsilde Adalet-Yönetimde İstikrar İlkelerinin İşlevselliği”, **Anayasa Yargısı Dergisi**, Cilt: 23, Yıl: 2006, s.182; AKYILDIZ, s. 143; SABUNCU, s. 196.

⁵⁹ ŞENER, s. 60.

hakkını düzenleyen 1 No'lu Protokolü'nün 3. Maddesinin ihlal edilmediğine hükmetmiştir⁶⁰.

Seçim barajı uygulaması başka bir yönüyle aşırı temsile neden olabilmekte, %35 bandında oy olan bir siyasi parti, neredeyse Anayasayı değiştirebilecek kadar çok parlamento sandalyesi kazanabilmektedir. Bu sebeple %10 barajının adil ve demokratik olmayan seçim sonuçlarına neden olduğu ifade edilmelidir⁶¹. Öte yandan, seçim barajı nedeniyle parlamentoda oluşan suni çoğunluk meşruiyet sorununu da beraberinde getirebilmektedir⁶². Kendi siyasi görüşlerine uygun olan partinin baraj altında kalacağına dair endişe duyan seçmenler, aslında desteklemediği ancak seçilebileceğini düşündüğü siyasi partiye oy vermeye yönelmektedir⁶³. Sosyo-ekonomik seviye yükseldikçe bu yönelim artış da göstermektedir⁶⁴. Buna göre, ülkemizde uygulanan %10'luk seçim barajı nedeniyle, barajı geçme endişesi taşımayan bir siyasi partiyi destekleyen seçmen ile baraj endişesine sahip olan seçmenin oylarının seçme gücü bakımından eşit olmadığından söz edilebilir. Bahsedilen gerekçelerden yola çıkarak, bu kadar yüksek oranda bir seçim barajının seçme gücünün eşitliğinin önünde bir engel oluşturduğu söylenmelidir.

Seçim barajının seçme gücünün eşitliği üzerindeki olumsuz etkisini ortadan kaldırmak için bir somut öneri olarak, genel seçim barajının %5'e düşürülmesi ve seçim çevrelerinin, bu çevrelerin en az %5 oranında oy alan adayların seçilmesine fırsat tanıyacak şekilde güncellenmesi gerektiği ileri sürülmüştür⁶⁵. Bu öneriye karşılık olarak ise, seçme gücünün eşitliğini sağlamak için öncelikle seçim çevrelerindeki eşitsizlikleri ortadan kaldırmak gerektiği, %10 barajının seçme gücünün eşitliğine olan etkisinin bu değişiklikten sonra tartışılması gerektiği savunulmuştur⁶⁶. Bu noktada, 2017 Anayasa Değişikliklerinin %10 seçim barajı ile yönetimde istikrar ilkesi

⁶⁰ Serkan CENGİZ, “Yumak ve Sadak/Türkiye, İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararları”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı: 69, Yıl: 2007, s. 467.

⁶¹ Sevtap YOKUŞ, “Türkiye’de Seçim Barajı ve Sonuçları”, **Seçim, Demokrasi ve Seçim Sistemleri Sempozyumu**, MEF Üniversitesi 1-2 Mart 2018, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2019, s. 151; ŞENER, s. 60-61; SABUNCU, s. 195.

⁶² SABUNCU, s. 196-197.

⁶³ Batuhan USTABULUT, “Temsilde Adalet ve Yönetimde İstikrar İlkeleri Çerçevesinde Türkiye’de Seçim Barajı Uygulaması”, **İnsan ve İnsan Dergisi**, Yıl: 5, Sayı: 18, Güz 2018, s. 355; ŞENER, s. 59.

⁶⁴ TÜSİAD, “Seçim Sistemi ve Siyasi Partiler Araştırması”, **Cilt II-Ana Rapor**, İstanbul, Kasım 2001, s. 40-41; SABUNCU, s. 194-195.

⁶⁵ AKYILDIZ, s. 144.

⁶⁶ KARACAOĞLU, s. 195.

arasındaki ilişkiyi nasıl radikal şekilde dönüştürdüğünden bahsetmek gereklidir. Öncelikle, söz konusu değişikliğe ilişkin kanunun genel gerekçesindeki “istikrar” vurgusuna dikkat çekmek yerinde olacaktır⁶⁷. Bahsedilen Anayasa değişiklikleri neticesinde yürütme organı doğrudan halkoyu ile seçilir hale gelmiştir. Bu nedenle, tek başlı yürütme organı olarak Cumhurbaşkanlığına kabul eden yeni hükümet sisteminde, yönetimde istikrar ilkesinin hali hazırda tesis edilmiş olduğu söylenebilir. Anayasa’nın 67. Maddesinin altıncı fıkrasında yer alan “*Seçim kanunları, temsilde adalet ve yönetimde istikrar ilkelerini bağdaştıracak biçimde düzenlenir*” hükmünde bir değişiklik yapılmamakla beraber, hükümet sistemi değişikliği neticesinde söz konusu maddede yer verilen ilkelere yalnızca temsilde adalet ilkesinin ayakta kaldığı ortaya koyulabilir. Seçim barajı uygulamasının tesis edilme amacının yönetimde istikrarı sağlamak olduğuna daha önce değinilmişti. Buradan yola çıkarak, %10 seçim barajının hizmet edeceği bir amacın artık mevcut olmadığına dikkat çekilebilir. Bir diğer söyleyişle, 2017 Anayasa değişiklikleri ile beraber %10 seçim barajı uygulamasının bir fonksiyonunun kalmadığı, temsilde adalet ilkesinin sağlanabilmesi için söz konusu barajın tamamen kaldırılması gerektiği savunulabilir⁶⁸. İlâveten, Milletvekili Seçimi Kanunu’nda 2018 yılında yapılan değişiklik ile siyasi partilerin ittifak oluşturarak seçimlere katılmaları mümkün hale getirilmiştir⁶⁹. Üstelik seçim ittifakına üye olan bir siyasi parti aldığı oy oranı ile seçim barajını geçemese dahi, dâhil olduğu ittifakın toplam oyunun seçim barajını geçmesi durumunda parlamentoya girebilir hale gelmiştir⁷⁰. Örneğin, İyi Parti 24 Haziran 2018 seçimlerinde

⁶⁷ “Devlet ve siyasal tarihimiz göstermiştir ki, yürürlükteki anayasaların tercih ettiği hükümet sistemleri, beklenen kamusal faydayı istenen düzeyde sağlayamamış, istikrarsızlıkların, krizlerin ve vesayetlerin önünde mutlak bir güvence oluşturamamıştır... Özü itibarıyla 1961’de oluşturulan mevcut hükümet sisteminin Türkiye’de bir türlü istikrar üretmediği görülmüştür... Ülkemizdeki siyasi hayatın istikrara kavuşturulması ve tartışmasız istikrar üreten bir sistemin benimsenmesinin önemi açıktır.” TBMM Anayasa Komisyonu Raporu, Yasama Dönemi: 26, Yasama Yılı: 2, Sıra Sayısı: 447, s. 11. <https://anayasa.tbmm.gov.tr/docs/1982/1982-19/19-sirasayisi.pdf> (Erişim Tarihi: 15.11.2020)

⁶⁸ USTABULUT, s. 353.

⁶⁹ 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu Md. 12/A: “Seçimlere katılma yeterliliği taşıyan siyasi partiler, ittifak yaparak seçime katılabilir. İttifak yapan siyasi partiler, kendi aday listelerini verir.”

⁷⁰ 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu Md. 33: “Genel seçimlerde ülke genelinde, ara seçimlerde seçim yapılan çevrelerin tümünde, geçerli oyların % 10’unu geçmeyen partiler milletvekili çıkaramazlar. (Ek cümle: 13/3/2018- 7102/20 md.) Seçim ittifakı yapılması halinde, yüzde onluk barajın hesaplanmasında ittifak yapan siyasi partilerin aldıkları geçerli
YUHFĐ Vol. XVIII No.1 (2021)

%9,96 oranında oy almasına rağmen dâhil olduğu Millet İttifakı barajı geçtiği için parlamentodaki 43 sandalyenin sahibi olmuştur. Bu nedenle bahsedilen seçimde kurulan ittifaka dâhil olan partiler bakımından seçim barajı fiilen işlevsiz hale gelmiştir⁷¹. Bu değişikliğin doğurduğu sonuçlar da seçim barajı uygulamasının fonksiyonunu yitirdiği ve bu nedenle eşit oy ilkesinin gereği gibi tesisi için anılan barajın kaldırılması gerektiği görüşüne bir diğer gerekçe olarak gösterilebilir.

b) Yerel Seçimler

Tıpkı genel seçimlerdeki gibi, yerel seçimlerde de %10'luk bir baraj uygulanmaktadır⁷². Ancak bu baraj yalnızca il genel meclisi ve belediye meclisi üyelerinin seçimine ilişkindir. Belediye başkanları çoğunluk sistemi ile seçilmektedir⁷³. İl genel meclisi ve belediye meclisi üyelikleri için yapılan seçimlerde, onda birlik baraj uygulamalı sistemin Anayasa'ya uygun olup olmadığı hususu Anayasa Mahkemesi'nin önüne getirilmiştir. Mahkeme, yerel seçimlerde il genel meclisi ve belediye meclisi üyelerinin seçimine ilişkin getirilen baraj uygulamasının Anayasa'ya aykırı olmadığına hükmetmiştir⁷⁴. Ayrıca Mahkeme bu kararında eşit oy ilkesinin mutlak eşitlik anlamına gelmediği, seçim sisteminin niteliğine göre bazı oyların meclise yansımamasının olağan olduğunu ortaya koymuştur⁷⁵.

oyların toplamı esas alınır ve bu siyasi partiler için ayrıca baraj hesaplaması yapılmaz. Bir siyasi parti listesinde yer almış bağımsız adayların seçilebilmesi de listesinde yer aldığı siyasi partinin ülke genelinde ve ara seçimlerde seçim yapılan çevrelerin tümünde yüzde onluk barajı aşması ile mümkündür.”

⁷¹ USTABULUT, s. 354-355.

⁷² Aksi görüş için bkz. SABUNCU, s. 191.

⁷³ 2972 sayılı Mahalli İdareler ve Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanun Md. 2/2: “İl genel meclisi ve belediye meclisi üyelikleri için yapılan seçimlerde, onda birlik baraj uygulamalı nispi temsil sistemi, belediye başkanlığı seçiminde ise çoğunluk sistemi uygulanır.”

⁷⁴ Anayasa Mahkemesi, 1 Mart 1984 Tarih ve E. 1984/1 K. 1984/2 Sayılı Karar: “Onda bir indirimli nispi temsil sisteminde birtakım oyların etkisiz kalmış olmasından, bu sistemin demokratik toplum düzeni gereklerine aykırı olduğu sonucu çıkarılamaz. Aynı sakınca, barajlı D'hondt sisteminde de mevcuttur. Bilindiği gibi bu sistemde, bir seçim çevresindeki barajı aşamayan partilerin aldıkları oylar temsil edilmemekte ve etkisiz kalmaktadır. Çoğunluk sisteminde bu husus daha açıktır. Bugün demokratik ülkelerin hala en iyi seçim sistemini bulma çabası içinde oldukları gözden uzak tutulmamalıdır.”

⁷⁵ Anayasa Mahkemesi, 1 Mart 1984 Tarih ve E. 1984/1 K. 1984/2 Sayılı Karar: “Seçmen oy vermeden önce seçim sonuçları hakkında kesin bir bilgiye sahip bulunmamaktadır. Ancak bazı tahminleri vardır; seçim sistemini de göz önünde tutarak ona göre oyunu kullanır. Öte yandan verilen oyun etkisiz kalması, her seçim sistemi için olasıdır... Kanun Koyucu seçmenlerin durum ve kişiliklerine göre oylar arasında bir ayırım yapamaz. Ancak, her geçerli oyun mahalli meclislerde temsil edilememesi; oyların eşit olmadığı ve aynı YÜHFD Cilt: XVIII Sayı:1 (2021)

Genel seçimlerde baraj uygulamasına gidilmesi, yönetimde istikrar ilkesi ve ülkemizde hükümetlerin kurulamadığı dönemler olması ile gerekçelendirilmektedir. Ancak 2017 Anayasa değişiklikleri ile beraber bahsedilen gerekçeler dayanağını kaybetmiştir. Öte yandan, mahalli idarelerde yönetim istikrarsızlığına ilişkin bir şikâyet de ileri sürülmemektedir. Buna rağmen, 2972 sayılı Kanunda yer alan ilgili hüküm, oyunu kullanacak olan vatandaşa kendisiyle aynı yönde kullanılan oyların bahsedilen barajı aşmadığı müddetçe il genel meclisi ve belediye meclisi üyelerinin seçimi konusunda tamamen etkisiz kalacağını söylemektedir⁷⁶. İlaveten, ortada yerel yönetimlerin meclislerinde istikrarsızlık olduğuna ilişkin hiçbir şikâyet yokken, böyle bir düzenlemeye gitmenin Anayasa'nın 2. Maddesinde yer alan hukuk devleti ilkesine aykırı olduğu da söylenebilir⁷⁷. Zira daha önce de belirtildiği gibi eşit oy ilkesi kaynağını demokrasinin siyasi eşitlik anlayışından aldığından, Mahkemenin bu kararı mahalli seçimlerdeki demokrasi beklentisi ile örtüşmemektedir⁷⁸. Bu nedenle, il genel meclisi ve belediye meclisi üyelerinin seçimine ilişkin onda birlik barajın kaldırılmasının seçme gücünün eşitliği ve bunun neticesinde eşit oy ilkesinin hayata geçirilmesi bakımından gerekli olduğu savunulabilir. Bahsedilen değişiklik, genel seçimlere yönelik uygulanan barajın 2017 Anayasa değişiklikleri ve 2018 yılı Milletvekili Seçimi Kanunu değişiklikleri ile dönüştüğü yeni durum ile örtüşmesi bakımından da önem taşımaktadır.

C. Cinsiyetlerin Eşitliği ve Denkliği

Genel ve eşit oyun benimsenmesine kadar yaşanan süreçte oy hakkı çeşitli gerekçelerle kısıtlanmıştır⁷⁹. Oy hakkını kısıtlamak konusunda en çok başvurulan ölçütlerden biri olan cinsiyet aracılığıyla kadınlar aleyhine

değerde sayılmadığı anlamına gelmez. Kullanılan oyların karşılıklı etkisi sonucu kimi siyasi partilerin adaylarını seçtirmemesi, kimi bağımsız adayların seçilememesi doğaldır.”

⁷⁶ KARAMUSTAFAOĞLU, s. 138.

⁷⁷ Anayasa Mahkemesi, 6 Mayıs 1968 Tarih ve E. 968-15 Sayılı Karar; eşit oy ilkesi ile demokratik idare arasındaki ilişkiyi gözler önüne sermektedir: “Demokratik hukuk devleti ilkesi seçim yoluyla oluşturulacak meclislerin demokratik olmasını yani halk iradesinin bu meclislere azami ölçüde yansımaları gerektirir. Demokratik idare her şeyden önce “halkın halk tarafından halk yararına yöneltilmesi demek olduğundan, “halk tarafından seçilmeyen, halkın azınlığını temsil eden bir topluluğun yönetimine” demokratik idare denmesi de mümkün değildir.”

⁷⁸ ÜZELTÜRK, s. 262.

⁷⁹ Bu durum servete, ırka, yeteneğe ve göreve dayalı oy kısıtlaması olarak ifade edilebilir. EROĞUL, s. 205-208; AKARTÜRK, s. 58.

bir kısıtlanma yaşanmıştır. Hukuk devletinin en önemli temsilcilerinden Fransa'nın dahi cinsiyete dayalı oy kısıtlamasını 1945 yılına kadar sürdürdüğü göz önüne alındığında, 1923 yılında kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin 1930'da yerel, 1934'te ise genel seçimlerde kadın ve erkeklere eşit oy hakkı tanınmasının ne kadar önemli ve örnek teşkil eden bir uygulama olduğu vurgulanmalıdır.⁸⁰

Kadınlar uzun yıllar boyunca erkeklerin sahip olduğu oy hakkına sahip olamamışlardır⁸¹. Zaman içinde öncelikle erkekler kendi aralarında sonrasında da kadınlar ve erkekler karşılıklı şekilde eşit oy hakkına sahip olma bakımından denk hale gelmiştir. Öte yandan, kadınların teorik olarak bu hakka sahip olmaları uygulamada eşit oy ilkesine uygun şekilde anılan haklarından faydalanabildiklerini göstermemektedir. Bu konuda eşitliğin hayata geçirilebilmesi için devletlere düşen yükümlülükler söz konusudur⁸². Anılan noktada, eşit oy ilkesinin cinsiyet eşitliğine ilişkin yönünün ülkemizde hep zayıf kaldığına dikkat çekilmelidir. Kadınlar hem yerel yönetimlerde hem de ulusal mecliste yeterince temsil edilmemektedir. Nitekim kadınlar siyasi partilerin aday listelerinde de erkeklere göre neredeyse hiç yer bulamamakta veya seçilemeyecek sıralara yerleştirilmektedirler⁸³. Genel Başkanı bir kadın olan siyasi partide dahi söz konusu durum değişmemektedir⁸⁴. Bu nedenle seçmenler, kadın adaylara oy vermek istese de verememekte ya da kadın aday seçilemeyecek sırada olduğundan verdikleri oylar kadınların seçilebilmesi bakımından etkisiz hale gelmektedir. Böylece eşit oy ilkesi cinsiyetlerin eşitliği ve denkliği bakımından ihlal edilmektedir. Bahsedilen duruma çözüm olarak, kadınların erkeklerle eşit şekilde temsil edilmesini sağlamak için kadın kotası

⁸⁰ EROĞUL, s. 206.

⁸¹ Jean-Marie COTTERET/Claude EMERI, **Seçim Sistemleri**, Çev. Ahmet Kotil, İletişim Yayinevi, İstanbul, 1991, s. 16.

⁸² AKARTÜRK, s. 59.

⁸³ 24 Haziran 2018 seçimleri için hazırlanan aday listelerinde 3 bin 269 erkek, 937 kadın aday yer aldı. AKP dört, CHP altı, HDP on dokuz, İYİ Parti altı, MHP iki ve Vatan Partisi on üç ilde birinci sıradan kadın aday gösterdi. Saadet Partisi'nin ise birinci sıradan seçime katılan kadın adayı olmadı.

⁸⁴ Meral Akşener'in genel başkanlık görevini yürüttüğü İYİ Parti'de 159 kadın adayın 7'si milletvekili listesinde birinci sıraya yazılırken sadece 3 kadın vekil Meclis'e girebildi. <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/siyasette-kadinin-adi-yok-41068281> (Erişim Tarihi 15.11.2020)

uygulanmasına geçilmesi önerilmektedir⁸⁵. Kadın kotasına ilişkin bir Anayasal ya da yasal düzenleme bulunmadığından; mevcut sistemimizde tüzüklerinde kadın kotasına yer verip vermeme hususunda siyasi partilerin takdir yetkisi olduğundan bahsedilebilir. Anılan nedenle, devlet tarafından kadın kotası uygulamasını benimseyen siyasi partilere maddi destek sağlanması yoluyla söz konusu uygulamaya geçişlerin teşvik edilmesi önerilmektedir⁸⁶. Cinsiyet eşitliğini sağlamak suretiyle eşit oy ilkesine hizmet etmesi bakımından bahsedilen önerinin desteklenmesi gerektiği düşünülmektedir.

D. Fırsat Eşitliği

Eşit oy ilkesinin hayata geçirilebilmesi için siyasi partilere ve adaylara fırsat eşitliği sağlanması devletin yükümlülüğüdür. Bu kapsamda devlet, oy hakkının eşit oy ilkesine uygun şekilde kullanılması için gerekli aşamaların takibini yapma sorumluluğunu taşımaktadır⁸⁷. Seçim kampanyaları dönemi başta olmak üzere, seçmenden oy talep etmeye ilişkin faaliyetlerinde siyasi partilere ve adaylara eşit imkânlar tanınmalıdır. Eşit oy ilkesinin fırsat eşitliği boyutu; fırsat eşitliğine medyanın etkisi ve seçim kampanyası harcamalarının fırsat eşitliğine etkileri başlıkları altında sırasıyla incelenecektir.

1. Medyanın Etkisi

Eşit oy ilkesi kapsamında fırsat eşitliği sağlanabilmesi için seçimlerin merkezine ifade özgürlüğünü almak ve bu yolda medyanın bağımsızlığını sağlamak önem taşımaktadır⁸⁸. Seçim kampanyaları döneminde medya her zamankinden fazla önem kazandığı için Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi seçim kampanyalarına ilişkin tavsiye kararları yayınlamıştır⁸⁹. Bu kararlara

⁸⁵ Şafak EFENDİOĞLU, “Kadınlara Yönelik Pozitif Ayrımcılık Yönünde Seçim Kotası”, **Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 7, Sayı: 1, Yıl: 2010, s. 287; KÜÇÜK, s. 238.

⁸⁶ KÜÇÜK, s. 241.

⁸⁷ DAHL, s. 54.

⁸⁸ DAHL, s. 24.

⁸⁹ https://www.coe.int/en/web/freedom-expression/committee-of-ministers-adopted-texts/-/asset_publisher/aDXmrol0vvsU/content/recommendation-no-r-99-15-of-the-committee-of-ministers-to-member-states-on-measures-concerning-media-coverage-of-election-campaigns?inheritRedirect=false; https://www.coe.int/en/web/freedom-expression/committee-of-ministers-adopted-texts/-/asset_publisher/aDXmrol0vvsU/content/recommendation-cm-rec-2007-15-of-the-committee-of-ministers-to-member-states-on-measures-concerning-media-coverage-of-election-campaigns?inheritRedirect=false (Erişim Tarihi: 15.11.2020)

göre; seçim kampanyalarına ilişkin düzenlemeler çoğulculuğu desteklemelidir. Kampanyaların adil, tarafsız ve dengeli şekilde yürütülmesi zorunlu olmalı ve hem kamu hem özel yayıncılık bu zorunluluğa tabi olmalıdır. Ülkelerin iç hukukları seçim kampanyaları sırasında medyada reklam verilmesi imkânını siyasi partilere sağlıyorsa bahsedilen reklam imkânının koşulları ve bedelleri tüm siyasi partiler için eşit olmalıdır. Söz konusu kararlara göre kamu medyası, siyasi partilerin ve adayların mesajlarını tüm siyasi partilere eşit mesafede ve ücretsiz şekilde yayınlamakla görevlidir. Bu durum ise kamu medyasının yürüttüğü faaliyetin bir tür kamu hizmeti olması ile gerekçelendirilmektedir⁹⁰.

Devlet, seçim kampanyası sürecinde farklı görüşlerin medyada eşit şekilde yer bulabilmesini sağlamak ve vatandaşların manipüle edilmesini engellemekle yükümlüdür⁹¹. Bu nedenle, devletin siyasi partilere karşı tarafsız bir duruş sergileyebilmek amacıyla ifade özgürlüğü aleyhine sınırlamalar getirmesi mümkün olabilmektedir⁹². Ancak, Türkiye’de medyanın hep bir iktidar baskısı altında olmasından ötürü, fırsat eşitliğinin hiçbir zaman tam anlamıyla sağlanamaması dikkati çekmektedir. Örneğin, 1954 yılında o dönemin en etkili seçim kampanyası araçlarından biri olan radyolar muhalefet partilerine tamamen kapatılmıştır⁹³. Günümüzde de hem kamunun medya organı olan TRT’de hem de diğer özel yayınlarda iktidar partisi fazlaca yer alırken, muhalefet partileri bu imkândan yok denecek kadar az şekilde faydalanabilmektedir⁹⁴. Hatta öğretilerde TRT’nin tarafsızlığını yitirdiğinin ispat edildiği savunulmakta ve bu görüş RTÜK’ün İzleme ve Değerlendirme Raporu ile gerekçelendirilmektedir⁹⁵. Oysa eşit oy ilkesinin bir gereği olarak, siyasi partilerin ve adayların medya

⁹⁰ Sibel İNCEOĞLU, “İfade Özgürlüğü ve Seçim”, **Seçim, Demokrasi ve Seçim Sistemleri Sempozyumu**, MEF Üniversitesi 1-2 Mart 2018, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2019, s. 74-75.

⁹¹ İNCEOĞLU, s. 69.

⁹² İNCEOĞLU, s. 71.

⁹³ EROĞUL, s. 226.

⁹⁴ İNCEOĞLU, s. 75.

⁹⁵ Ömer Faruk GENÇKAYA, **Siyasetin ve Seçim Kampanyalarının Finansmanı: Rekabet, Şeffaflık ve Hesap Verilebilirlik**, Demokrasi Barometresi Analiz Raporu, No:4, Mayıs 2015, s. 23: “RTÜK’ün 2014 Mahalli İdareler Seçimleri İzleme ve Değerlendirme Raporu’na göre, TRT Haber’in 22 Şubat- 2 Mart arasında mitinglerden kesitler aktardığı seçim yayın süresinin partilere dağılımının dakika karşılığı şöyledir: AKP 13 saat 32 dakika, MHP 48 dakika, CHP 45 dakika, BDP 2 dakika.”

YÜHFD Cilt: XVIII Sayı:1 (2021)

kuruluşlarında kendilerini seçmenlere eşit imkânlar ölçüsünde ifade edebilmeleri gerekmektedir⁹⁶.

2. Seçim Kampanyası Harcamaları

Ülkemizde, milletvekili genel seçimlerinde toplam geçerli oyların %3'ünden fazlasını alan siyasi partilere devlet tarafından yardım yapılmaktadır⁹⁷. Bununla beraber, gerçek veya tüzel kişiler tarafından da siyasi partilere yardım yapılması mümkündür⁹⁸. Siyasi partiler demokratik düzenin vazgeçilmez unsurları olduklarından hem devlet yardımı hem de belirli şartlar altında bağış kabul edilmesi imkânının tanınması olağandır. Ancak, siyasi partilerin ve adayların seçim kampanyaları kapsamında yaptıkları harcamaların eşit oy ilkesinin fırsat eşitliği ölçütü açısından ele alınması gerekmektedir⁹⁹. Mevcut sistemimizde, milletvekilli adayı olan kişilerin gelirlerinin ve harcamalarının denetlenmesine ilişkin bir denetim mekanizması yoktur. İlâveten, gerek siyasi partiler gerekse cumhurbaşkanlığı bakımından seçim kampanyalarına ilişkin yapılacak harcamaların da bir üst sınırı bulunmamaktadır¹⁰⁰. YSK tarafından alınan bir karar ile siyasi partilerin destekledikleri Cumhurbaşkanı adayı lehine kampanya yürütme imkânının tanınmış olması da bağımsız adaylar için aleyhte bir durum yaratmaktadır¹⁰¹. Anılan gerekçelerle, ülkemizdeki mevcut durum eşit oy ilkesine aykırılık teşkil ettiği söylenebilir. Bu

⁹⁶ AKARTÜRK, s. 59.

⁹⁷ 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu Ek Md. 1/5: "Milletvekili genel seçimlerinde toplam geçerli oyların %3'ünden fazlasını alan siyasi partilere de Devlet yardımı yapılır. Bu yardım en az Devlet yardımı alan siyasi partinin ikinci fıkra gereğince almış olduğu yardım ve genel seçimlerde aldığı toplam geçerli oy esas alınarak kazandıkları oyla orantılı olarak yapılır."

⁹⁸ 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu Md. 66: "Genel ve katma bütçeli dairelerle mahalli idareler ve muhtarlıklar, kamu iktisadi teşebbüsleri, özel kanunla veya özel kanunla verilen yetkiye dayanarak kurulmuş bankalar ve diğer kuruluşlar, kamu iktisadi teşebbüsü sayılmamakla beraber ödenmiş sermayesinin bir kısmı Devlete veya bu fıkroda adı geçen kurum, idare, teşebbüs, banka veya kuruluşlara ait müesseseler, siyasi partilere hiçbir suretle taşınır veya taşınmaz mal veya nakit veya haklar bağışlayamaz ve bu gibi mal veya hakların kullanılmasını bedelsiz olarak bırakamazlar; bağlı oldukları kanun hükümleri dışında siyasi partilere aynı hakların devrine dair tasarruflarda bulunamazlar. Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, işçi ve işveren sendikaları ile bunların üst kuruluşları, dernekler, vakıflar ve kooperatifler, özel kanunlarında yer alan hükümlere uymak koşuluyla siyasi partilere maddi yardım ve bağışta bulunabilirler. Yukarıdaki fıkranın dışında kalan gerçek ve tüzel kişilerin her birinin bir siyasi partiye aynı yıl içerisinde iki milyar liradan fazla kıymette aynı veya nakdi bağışta bulunması veya yayınları kullandırması yasaktır."

⁹⁹ DAHL, s. 24.

¹⁰⁰ İNCEOĞLU, s. 83.

¹⁰¹ İNCEOĞLU, s. 83.

aykırılığı ortan kaldırmak için siyasi partilere aldığı oy oranına bakılmaksızın devlet tarafından yardım yapılması ile siyasi partilerin seçim kampanyası harcamalarını belirli bir üst limit ile kontrol altında tutma yöntemleri benimsenebilir. Bahsedilen noktada seçim kampanyası harcamalarının ve milletvekili adaylarının gelirlerinin takibinin bağımsız bir kurum tarafından yapılması önerilmektedir¹⁰². Bahsedilen harcamaların ve gelirlerin takibinin de seçimlerin dürüstlüğü kapsamında ele alınabileceği kabul edilebilir. Seçimlerin dürüstlüğüyle ilgili tüm işlemler bakımından yetkili olan Yüksek Seçim Kurulu¹⁰³ ise, Yargıtay ve Danıştay üyelerinin yaptıkları seçimle oluşmaktadır¹⁰⁴. Söz konusu yüksek yargı mensuplarının büyük çoğunluğu ise Hâkimler ve Savcılar Kurulu ile Cumhurbaşkanı tarafından seçilmektedir¹⁰⁵. Hâkimler ve Savcılar Kurulu da bünyesinde Adalet Bakanı ve yardımcısı ile Cumhurbaşkanı'nca atanan üyeleri bulundurmaktadır¹⁰⁶. Üstelik görev süresi biten Yüksek Seçim Kurulu üyelerinin yeniden seçilmesi mümkündür¹⁰⁷. Bu düzenleme, üyelerin yeniden seçilebilmek için kendilerini seçen makamların talimatlarını yerine getirme eğilimi göstermelerine neden olabileceği gerekçesiyle eleştirilmektedir¹⁰⁸. Buradan yola çıkarak Yüksek Seçim Kurulu'nun, 2017 Anayasa değişiklikleri ile tek başlı hale gelen yürütme ile yoğun temas halinde olduğu ileri sürülebilir. Bu nedenle bahsedilen harcama ve gelir takibine ilişkin bir yasal düzenleme ülkemizde yapılsa bile, Yüksek Seçim

¹⁰² DAHL, s. 90.

¹⁰³ Yüksek Seçim Kurulunun Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Md. 6/1-a: "Seçimlerin başlamasından bitimine kadar, seçimin düzen içinde yönetimi ve dürüstlüğüyle ilgili bütün işlemleri yapmak veya yaptırmak, seçim süresince ve seçimden sonra seçim konularıyla ilgili bütün yolsuzlukları, şikâyet ve itirazları incelemek ve kesin olarak karara bağlamak."

¹⁰⁴ Yüksek Seçim Kurulunun Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Md. 4/1: "Kurul, yedi asıl ve dört yedek üyeden oluşur. Üyelerin altısı Yargıtay, beşi Danıştay Genel Kurullarınca kendi üyeleri arasından gizli oyla ve üye tamsayılarının salt çoğunluğuyla seçilir."

¹⁰⁵ Danıştay Kanunu Md. 9/2: "İdari yargı hâkim ve savcıları, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca; diğer görevlerde bulunanlar ise, Cumhurbaşkanı'nca Danıştay üyeliğine seçilirler."

¹⁰⁶ Hâkimler Ve Savcılar Kurulu Kanunu Md. 3/5: "Kurul; Bakan, Adalet Bakanlığı ilgili bakan yardımcısı ile Cumhurbaşkanı'nca seçilen dört ve Türkiye Büyük Millet Meclisince seçilen yedi üyeden oluşur."

¹⁰⁷ Yüksek Seçim Kurulunun Teşkilat Ve Görevleri Hakkında Kanun Md. 4/2: "Üyelerin görev süresi altı yıldır. Süresi biten üye yeniden seçilebilir."

¹⁰⁸ Ekrem Ali AKARTÜRK/Tevfik Sönmez KÜÇÜK, "Çağdaş Eğilimler Işığında Seçim Uyuşmazlıklarının Denetimi", **Legal Hukuk Dergisi**, Cilt: 17, Sayı: 198, Yıl: 2019, s. 2400.

Kurulu'nun bu görevi gereği gibi yerine getirecek "bağımsızlığa" sahip olmadığı ifade edilebilir. Açıklanan gerekçelerle, harcama ve gelirlere ilişkin takibin seçimlerin dürüstlüğü ve eşit oy ilkesine uygunluğu bakımından, Yüksek Seçim Kurulu'nun oluşum usulünün yeniden ele alınması gerektiği düşünülmektedir.

E. Eşitlik ve Ulusal Azınlıklar

İkamet ettiği ülke ile arasında vatandaşlık bağı olan, ayırt edici etnik, dinsel, kültürel ya da dilsel özelliklerine rağmen bahsedilen devlet ile arasında uzun zamandır süregelen sıkı bağlarını koruyan ve o ülkenin genel nüfusu içinde sayıca çok az bir kısmı oluştursa da yeterli derecede temsil edilebilen ve kimliğini oluşturan öğeleri koruması desteklenen kişiler topluluğuna ulusal azınlık denir¹⁰⁹. Ulusal azınlıkların siyasi parti kurmalarını desteklemek, cinsiyet eşitliği bölümünde bahsedilen kadın kotası gibi bir azınlık kotasının da parlamentoya tesis edilmesi eşit oy ilkesi bakımından önem taşımaktadır¹¹⁰. Zira Ulusal Azınlıkların Korunması Çerçeve Sözleşmesi de devletlere bu konuda yükümlülük getirmektedir¹¹¹. Türkiye henüz bu Sözleşmeye taraf olmasa da eşit oy ilkesinin gereği gibi hayata geçirilebilmesi için bahsedilen adımların ülkemizde de atılması gerektiği ileri sürülebilir. Zira iktidara gelmeleri sürekli engellenen ya da karar alma mekanizmalarından dışlanan azınlıklar kendilerini ayrımcılığa uğramış hissederek ülkeye bağlılıklarını kaybedebilir¹¹². Öte yandan, ulusal azınlıkların mecliste temsilini neredeyse imkânsız hale getiren %10'luk ülke barajının, Anayasada açıkça yer alan demokratik devlet ilkesi ile siyasi parti kurma hakkına aykırı olduğu bu nedenle ulusal azınlıkların eşit oy ilkesine uygun şekilde temsili açısından ihlal yarattığı düşünülmektedir. İlaveten, seçim çevrelerinin hukuka uygun şekilde tespiti de azınlıkların gereği gibi temsilinde atılması gereken bir adımdır. Örneğin ülke genelinde

¹⁰⁹ Erol KURUBAŞ, *Asimilasyondan Tanınmaya Uluslararası Alanda Azınlık Sorunları ve Avrupa Yaklaşımı*, Asil Yayın Dağıtım, Ankara, 2004, s. 15-17.

¹¹⁰ AKARTÜRK, s. 59-60.

¹¹¹ Ulusal Azınlıkların Korunması Çerçeve Sözleşmesi Md. 4: "1. Taraflar, ulusal azınlıklara mensup kişilerin yasa önünde eşitliği ve yasa ile eşit korunma hakkını güvence altına almayı taahhüt ederler. Bu konuda, ulusal azınlığa mensubiyete dayalı herhangi bir ayrımcılık yasaklanmıştır. 2. Taraflar, gerektiğinde, ekonomik, sosyal, siyasi ve kültürel yaşamın her alanında, ulusal azınlığa mensup kişilerle çoğunluğa mensup olanlar arasında tam ve etkin eşitliği geliştirmek için yeterli önlemleri almayı taahhüt ederler. Bu konuda, ulusal azınlıklara mensup kişilerin özgül koşullarını dikkate alırlar."

¹¹² LIJPHART, s. 55.

%10'luk bir azınlığı temsil eden siyasi partinin yalnızca beş milletvekili çıkaracak şekilde tespit edilmiş bir seçim çevresinde bir adayını seçtirebilmesi mümkün değilken, on milletvekili çıkarmaya elverişli bir seçim çevresinde azınlıkları temsil eden bu siyasi parti de parlamentoya bir milletvekili gönderebilecektir¹¹³. Açıklanan gerekçelerle, azınlıklar bakımından da kadınlar gibi kota uygulamasına gidilmesinin önem arz ettiği belirtilmelidir.

SONUÇ

Eşit oy ilkesinin mutlak şekilde uygulanabilmesi, seçim hukukundaki çeşitli tercihler nedeniyle mümkün olmamaktadır. Ancak özellikle farklı seçim çevrelerinde kullanılan oyların parlamentoya sandalye olarak yansımaları aşamasında oylar arasındaki dengesizliğin en aza indirilmesi amaçlanması gerektiği ifade edilebilir. Bu hedefi yerine getirmek için ise seçim çevrelerinin nüfusa değil seçmen sayısına göre hesaplanması usulünün benimsenmesi ve her ilin bir seçim çevresi olarak kabulünden vazgeçilmesi yoluna gidilebilir. Seçmen sayısına göre oluşturulacak seçim çevrelerinde de coğrafi bölgelerden faydalanılabilir.

Ülkemizde oldukça yüksek oranda uygulanan seçim barajı nedeniyle seçmenler, oylarının boşa gitmemesi uğruna aslında desteklemedikleri ancak barajı geçebileceğini düşündükleri siyasi partilere oy vermek durumunda kalabilmektedir. Madalyonun diğer yüzünde ise, azınlıkların temsili amacıyla kurulan siyasi partiler seçim barajı yüzünden parlamentoda kendilerine yer bulamama tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktadır. Bu nedenle, %10 seçim barajı hem seçme gücünün eşitliği hem de devletin ulusal azınlıklara eşit şekilde davranması yükümlülüğüne aykırılık teşkil ettiğinden eşit oy ilkesini ihlal eder niteliktedir. Üstelik 2017 Anayasa değişiklikleri ile Milletvekili Seçimi Kanunu'na 2018 yılında getirilen düzenleme neticesinde de seçim barajı uygulamasının işlevini kaybettiği bu nedenle uygulanmasından vazgeçilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Kadınların yetersiz temsili de Türkiye'nin kronik bir sorunu olup eşit oy ilkesinin ihlali anlamına gelmektedir. Cinsiyetlerin eşitliği ve denkliği ilkesini hayata geçirebilmek için siyasi partilere kadın kotası getirmeyi zorunlu hale getirecek bir kanun hazırlanabilir. Bununla beraber, siyasi hayatta kadın ve erkek temsili arasındaki makası daraltmak amacıyla çalışmalar yapmak ve ülkedeki kadınların farkındalığını artırmak için,

¹¹³ LIJPHART, s. 183.

YÜHFD Cilt: XVIII Sayı:1 (2021)

Kadın Bakanlığı kurulması önerilebilir. Bu yolda, tek bir cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile köklü bir adım atılması mümkündür.

Medya kuruluşları, iktidar dışındaki görüşleri dışlayacak şekilde yaptıkları yayınlar ile eşit oy ilkesini ihlal edebilmektedir. Üstelik anılan taraflı yayınları yapanlar hakkında fırsat eşitliği ilkesini ihlal ettikleri gerekçesiyle uygulanabilecek caydırıcı yaptırımlar da mevcut değildir. Zira bu durum Türkiye’de bir sorun olarak görülmemekte, ülkenin gerçeği olarak kabul edilmektedir. Öte yandan, insanların maddi sıkıntılarından ötürü kendilerini kamu kurumlarının önünde yaktıkları bir ülkede seçim harcamalarının bir üst sınırının olmayışı da eşit oy ilkesinin tam anlamıyla uygulanmasını engelleyen sebeplerden biri olarak gösterilebilir. Bir diğer söyleyişle, kapitalist düzen, vatandaşların gelir dağılımı arasındaki uçurumu genişletmek suretiyle siyasi eşitlik ve dolayısıyla eşit oy ilkesini ihlal etmektedir¹¹⁴. Bu uçurumu fırsat bilen bazı siyasi partiler de sınırsız kaynaklarıyla yürüttükleri seçim kampanyaları neticesinde dar gelirli seçmenin iradesini etkileyebilmektedir. Devletin, seçim harcamalarına bir üst limit getirmeyerek; seçmenlerin manipüle edilmesini engellemeye yönelik sorumluluğunu ihmal ettiği düşünülmektedir. Sonuç olarak, Türkiye’de eşit oy ilkesinin ideal bir demokratik devletteki gibi uygulanabilmesi için hukuki değişikliklerin yanında ekonomik ve toplumsal çalışmaların da ivedilikle yürütülmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- AKARTÜRK Ekrem Ali, **Oy Hakkının Anayasal İlkeleri**, Legal Yayınevi, İstanbul, 2017.
- AKARTÜRK Ekrem Ali / KÜÇÜK Tefvik Sönmez, “*Çağdaş Eğilimler Işığında Seçim Uyuşmazlıklarının Denetimi*”, **Legal Hukuk Dergisi**, Cilt: 17, Sayı: 198, Yıl: 2019, s. 2400.
- AKYILDIZ Ali, “*Demokrasinin Sayılarla Sınavı: Seçim Sistemleri*” **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, Sayı: 7, Yıl: 2016, s. 127-148.
- ARASLI Oya, **Seçim Sistemi Kavramı ve Türkiye’de Uygulanan Seçim Sistemleri (1876-1987)**, Ankara, 1989.
- CENGİZ Serkan, “*Yumak ve Sadak/Turkey, İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararları*”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı: 69, Yıl: 2007, s. 447-471.
- COTTERET Jean-Marie / EMERİ Claude, **Seçim Sistemleri**, (Çev. Ahmet Kotil), İletişim Yayınevi, İstanbul, 1991.

¹¹⁴ DAHL, s. 65.

- DAHL Robert A. , **Siyasi Eşitlik Üzerine**, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2018.
- EFENDİOĞLU Şafak , “*Kadınlara Yönelik Pozitif Ayrımcılık Yönünde Seçim Kotası*”, **Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 7, Sayı: 1, Yıl: 2010, s. 287-308.
- EROĞUL Cem, **Devlet Yönetimine Katılma Hakkı**, İmge Kitabevi Yayınları, 1999.
- GENÇKAYA Ömer Faruk, **Siyasetin ve Seçim Kampanyalarının Finansmanı: Rekabet, Şeffaflık ve Hesap Verilebilirlik**, Demokrasi Barometresi Analiz Raporu, No:4, Mayıs 2015.
- HASEBE Yasuo, “*The Supreme Court of Japan: Its adjudication on electoral systems and economic freedoms*”, **International Journal of Constitutional Court**, Cilt: 5, Sayı: 2, Yıl: 2007, s. 296-307.
- İNCEOĞLU Sibel, “*İfade Özgürlüğü ve Seçim*”, **Seçim, Demokrasi ve Seçim Sistemleri Sempozyumu**, MEF Üniversitesi 1-2 Mart 2018, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2019, s. 67-87.
- KANADOĞLU Korkut, “*Karşılaştırmalı Anayasa Hukukunda Seçim Hukuku Uyuşmazlıkları*”, **Seçim, Demokrasi ve Seçim Sistemleri Sempozyumu**, MEF Üniversitesi 1-2 Mart 2018, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2019, s. 335- 358.
- KARACAOĞLU Emine, “*Türkiye’de Seçim Çevrelerinin Temsil Eşitliği Sorunu*”, **Seçim, Demokrasi ve Seçim Sistemleri Sempozyumu**, MEF Üniversitesi 1-2 Mart 2018, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2019, s.177-201.
- KARAMUSTAFAOĞLU Tunçer, **Seçme Hakkının Demokratik İlkeleri**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, 1970.
- KIRIT Emrah, “*Gerrymandering ve Demokratik Seçimler Üzerine*” **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 16/1 s. 15-38.
- KURUBAŞ Erol, **Asimilasyondan Tanınmaya Uluslararası Alanda Azınlık Sorunları ve Avrupa Yaklaşımı**, Asil Yayın Dağıtım, Ankara, 2004.
- KÜÇÜK Tefik Sönmez, **Parti İçi Demokrasi**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2015.
- LIJPHART Arend, **Demokrasi Modelleri**, İthaki Yayınları, (Çev. Güneş Ayas/Utku Umut Bulsun), İstanbul, 2016.
- SABUNCU Yavuz, “*Seçim Barajları ve Siyasal Sonuçları*,” **Anayasa Yargısı Dergisi**, Cilt: 23, Yıl: 2006, s. 191-197.

- ŞENER Orhan, “Avrupa Seçimlerinden Alınacak Dersler”, **Kadir Has Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 2, Aralık 2014, s. 57-69.
- TEZİÇ Erdoğan, **Seçim Sistemleri**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1967.
- TEZİÇ Erdoğan, **Anayasa Hukuku**, Beta Yayınevi, İstanbul, 2020.
- TBMM Anayasa Komisyonu Raporu, Yasama Dönemi: 26, Yasama Yılı: 2, Sıra Sayısı: 447.
- TUNCER Erol, “Türkiye’de Seçim Uygulamaları/Sorunları Işığında Temsilde Adalet-Yönetimde İstikrar İlkelerinin İşlevselliği”, **Anayasa Yargısı Dergisi**, Cilt: 23, Yıl: 2006, s. 167-182.
- TÜLEN Hikmet, “Milletvekillerinin Seçim Çevrelerine Dağıtım Sorunu ve Anayasa Mahkemesinin 2011/39 Sayılı Kararı”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 15, Sayı: 4, Yıl: 2011, s. 289-325.
- TÜRK Hikmet Sami, “Türk Seçim Sisteminde Oy Hakkı”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Sayı: 26/3, Yıl: 1969, s. 79-114.
- TÜSİAD, “Seçim Sistemi ve Siyasi Partiler Araştırması”, **Cilt II-Ana Rapor**, İstanbul, Kasım 2001.
- USTABULUT Batuhan, “Temsilde Adalet ve Yönetimde İstikrar İlkeleri Çerçevesinde Türkiye’de Seçim Barajı Uygulaması”, **İnsan ve İnsan Dergisi**, Yıl: 5, Sayı: 18, Güz 2018, s. 341-358.
- UYGUN Oktay, **Demokrasi**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2017.
- ÜZELTÜRK Sultan, “Türk Anayasa Mahkemesi Kararlarında Seçim Sistemleri,” **Anayasa Yargısı Dergisi**, Cilt: 23, Yıl: 2006, s. 237-278.
- YOKUŞ Sevtap, “Türkiye’de Seçim Barajı ve Sonuçları”, **Seçim, Demokrasi ve Seçim Sistemleri Sempozyumu**, MEF Üniversitesi 1-2 Mart 2018, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2019, s.131-151.